

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת וישלח תשפ"ד¹

(בתוספת ובהרחבת הדברים על פי שיחות משנים שעברו)

"וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ" - עד אחרית הימים

בגיד הנשה של יעקב, מצוה עלינו התורה: "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה, כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה". אם המלאך פגע בכף ירך יעקב, מה זה נוגע לגיד הנשה של כל הבהמות והחיות שבעולם לדורי דורות? מבאר החינוך (מצוה ג'), שהתורה אסרה לאכול את גיד הנשה, "כדי שתהיה רמז לישראל, שאף על פי שישבלו צרות רבות בגליות מיד העמים ומיד בני עשו, שיהיו בטוחים שלא יאבדו, אלא לעולם יעמוד זרעם ושמם, ויבוא להם גואל ויגאלם מיד צר. ובזכרם תמיד ענין זה על יד המצוה שתהיה לזכרון, יעמדו באמונתם ובצדקתם לעולם".

והנה, איסור אכילה זה שאסרה עלינו התורה, שונה בנקודה מסויימת מאיסורי אכילה אחרים שבתורה. כל איסור אכילה, כשמבשלים אותו עם היתר - נאסר גם ההיתר באכילה, בגלל טעם האיסור שנבלע בו. יוצא מן הכלל הזה הוא גיד הנשה. על גיד הנשה אומרת הגמרא, "עץ הוא, והתורה חייבה עליו" (שם צב, ב). כלומר, גיד הנשה הוא כחתיכת עץ, שאין בו טעם כלל⁴, [ואעפ"כ התורה אסרה אותו באכילה⁵]. ממילא, אם אין שום טעם בגיד הנשה שיעבור אל המאכל הכשר ויאסרנו - לא נאסר המאכל הכשר שנתבשל עמו, והוא מותר באכילה (רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פט"ו ופט"ז ה"ו; שו"ע יו"ד ס"ו ס"ה וס"ו ק"ס ב).

מעתה יש לשאול: אם גיד הנשה "עץ הוא", למה אסרה התורה לאכול אותו? והרי הוא כחתיכת עץ, ואינו אוכל כלל! אולי אפשר לומר כך: הרי גיד הנשה נאסר באכילה, כי שרו של עשו נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה, והכניס בו את טומאתו. אומרת אפוא התורה: אל תטעה לחשוב, שאם תטעם מדבר ששרו של עשו הכניס בו את טומאתו, תזכה להנאה כלשהי. לא תקבל שום הנאה מיצר הרע! רק טעם עץ בעלמא! אנשים נמשכים אחרי יצר הרע, אבל האמת היא שהוא הבל הבלים. אין בו שום טעם. רק מהקב"ה אפשר לקבל הנאות, לא משרו של עשו. לכן אסרה התורה את גיד הנשה למרות שאין בו טעם, כדי לרמוז על הדבר הזה, שממה שקשור עם שרו של עשו, מטומאה, מיצר הרע - לא יכולה לצמוח שום תועלת שבעולם!

למה לא הזכירה הגמרא תחליף של היתר לגיד הנשה?

הגמרא מביאה במסכת חולין (קט, ב), שכנגד כל מיני הנאות שאסרה עלינו התורה, התירה לנו התורה הנאות אחרות, שטעמן הוא כעין ההנאה האסורה. למשל: כנגד איסור אכילת דם - התירה לנו התורה לאכול כבד, שטעמו דומה לדם. כנגד איסור אכילת חלב בהמה - התירה לנו התורה לאכול חלב חיה. כנגד איסור אכילת "דבר אחר" - התירה לנו התורה לאכול דג שבוטא, שטעם מוחו דומה לטעמו של "דבר אחר". וכך ממשיכה הגמרא

"וַתִּקַּע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב" - מה משמעות הדבר?

התורה מספרת על יעקב אבינו: "וַיִּקַּם בְּלִילָהּ הַזֹּאת, וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת אֶחָד עֶשְׂרֵי יָלְדָיו... וַיַּעֲבֹרם אֶת הַנָּחַל... וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ, וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר" (בראשית לב, כג-כה). מי היה ה"איש" שנאבק עם יעקב אבינו? - "פירשו רבותינו זכרונם לברכה, שהוא שרו של עשו"² (רש"י שם). שרו של עשו נטפל ליעקב, ונאבק עמו כל הלילה, עד עלות השחר. "וַיִּרָא כִּי לֹא יָכַל לוֹ, וַיִּגַע בְּכַף יֶרֶכוֹ, וַתִּקַּע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֶאָבֶקוֹ עִמּוֹ" (שם, כו). יעקב יוצא מהמאבק הלילי כשהוא "צֹלַע עַל יֶרֶכוֹ" (שם, לב).

מה משמעותה של צליעה זו? - לצליעה זו שתי משמעויות. משמעות פרטית ליעקב, ומשמעות כללית לכלל ישראל. המשמעות הפרטית היא, שיעקב כבר לא איש תם. הוא נעשה בעל מום, ונפסל לעבודת הקרבנות. למה רצה שרו של עשו לפסול את יעקב לעבודה? - שהרי כל מה שנטל יעקב את הבכורה מעשו היה, מפני שהעבודה בבכורות, ורצה יעקב לעבוד במקום עשו, שמחמת רשעו לא היה ראוי להקריב קרבנות לה' (רש"י שם כה, לא). ["יָבַח לְשָׁעִים - תּוֹעֵבַת ה'" (משלי טו, ח)]. לכן נגע שרו של עשו בכף ירך יעקב, כדי להפכו לבעל מום ולפסלו מן העבודה (בעל הטורים בראשית לב, כו), ובכך למנוע ממנו לממש את הבכורה - שהושגה, לדעתו של עשו, בדרכי מרמה (עי' בראשית כו, לו)³.

אלא שמהצליעה הפרטית מתרפא יעקב מהר מאוד. מיד אחר כך נאמר, "וַיֵּבֶא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם" (שם לג, יח). שלם - שנתרפא מצלעתו (רש"י שם), וחזר להיות כשר לעבודה. ובכל זאת, מה שכן נשאר מהצליעה הזו, היא הצליעה הכללית שנגרמה ע"י המלאך - הצליעה של כלל ישראל. בפגיעתו של המלאך ביעקב, מצליח שרו של עשו להכניס טומאה לכלל ישראל. הפגיעה הרי היתה בלילה, ולילה רומז על זמן הגלות. לכן יעקב איננו שלם בזמן הגלות. הוא צולע על ירכו. יוצאים ממנו מתיוונים, צדוקים, ביתוסים, קראים, מומרים, משכילים, אפיקורסים, רפורמים, חילונים, כל אלו באים מהפגיעה שפגע שרו של עשו בכף ירך יעקב.

עד מתי תורגש הפגיעה הזו בעם ישראל? - אומר הפסוק: "וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר". "כלומר, עד שיעלה שחר לישראל - ישועת ישראל, שהוא דומה לשחר. כי הגלות דומה ללילה" (פסיקתא זוטרותא לב, אות כה. וכן מבואר בוזהר ח"א קע, א). כל זמן הגלות נסבול מהטומאה שהכניס שרו של עשו בכלל ישראל. כשיעלה השחר ותגיע הגאולה - הטומאה תסתלק. אבל עד אז - "וַתִּקַּע כַּף יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֶאָבֶקוֹ עִמּוֹ". עד אז - עם ישראל צולע.

גיד הנשה - אין בו טעם

בעקבות המאבק בין יעקב לשרו של עשו, והפגיעה של עשו

בְּזִינוּ אֶת שְׁמֵךְ? (מלאכי א, ו) "מְגִישִׁים עַל מִזְבְּחֵי לְחֶם מְגָאֵל. וְאַמְרָתֶם: בְּמָה גְאֻלְנוּךְ?" (שם, ז) "הוֹגְעֶתֶם ה' בְּדַבְרֵיכֶם. וְאַמְרָתֶם: בְּמָה הוֹגְעֵנוּ?" (שם ב, יז) "כִּי אַתֶּם קִבְעִים אֹתִי. וְאַמְרָתֶם: בְּמָה קִבְעֵנוּךְ?" (שם ג, ח)...

מה הפשט בדו-שיח הזה? אם טענות הנביא אינן נכונות, למה הוא טוען אותן? ואם נכונות הן, למה ישראל לא מבינים על מה מדברים אתם? התשובה היא, שהנביא מדבר עם ישראל על פגימות דקות הנמצאות בסתר לבם, שגם ישראל עצמם אינם מודעים להן. לכן הם מתקשים להבין, מה רוצה מהם הנביא.

הטענה האחרונה של הנביא היא, "חֲזְקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם אָמַר ה'. וְאַמְרָתֶם: מַה נִּדְבַרְנוּ עֲלֵיךְ?" (שם, יג) וכי אנו מדברים נגד ה'?! אומר להם הנביא: כן! "אַמְרָתֶם שְׁוֹא עֵבֶד אֱלֹקִים, וְמַה בָּצַע פִּי שְׁמַרְנוּ מִשְׁמֵרְתּוֹ!" (שם, יד) כפי שהסברנו, אין כוונת הנביא לומר, שישאל אמרו כך באופן גלוי. לא היתה מפלגה שהצהירה: "שְׁוֹא עֵבֶד אֱלֹקִים"! כולם היו שומרי תורה ומצוות. אלא שבפנימיות לבם היתה נטיה דקה של "שְׁוֹא עֵבֶד אֱלֹקִים". לא העריכו מספיק את עבודת האלקים. לא הרגישו מספיק שהתורה היא חיי עולם שה' נטע בתוכנו, ולכן קיימו את מצוות התורה ברפיון.

שרשי ההתיוונות - בתחילת בית שני

אחד הביטויים לכך שישאל לא העריכו מספיק את עבודת ה', מופיע גם בתחילת דבריו של מלאכי. מלאכי מוכיח את ישראל על זה שמקריבים קרבנות בצורה בלתי מהודרת: "הַפְּהֲגִים בּוֹזֵי שְׁמִי... מְגִישִׁים עַל מִזְבְּחֵי לְחֶם מְגָאֵל... בְּאַמְרָתְכֶם שְׁלַחַן ה' נִבְּזָה הוּא. וְכִי תִגְשׁוּן עֲוֹר לְזִבְחֵי אֵין רָע?! וְכִי תִגְיִשׁוּ פֶסֶח וְחֹלֶה אֵין רָע?! הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפָנֶיךָ! הֲיִרְצֶךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פְנֶיךָ?!" (מלאכי א, ח). לַפְּחָה הַפְּרָסִי לֹא הֵיית מַעַז לְהַבִּיא קֶרֶבֶן כֹּזֵה! בַּמִּקְרָה הַטוֹב הִיָּה זֹרֵק אוֹתְךָ מֵהַבֵּית, וּבַמִּקְרָה הָרַע הִיָּה נוֹשֵׂא אֶת רֵאשׁוֹךְ מַעֲלִיךְ וְתוֹלֵה אוֹתְךָ עַל עֵץ! א"כ, לִמָּה לְקַבֵּ"ה אֵינְכֶם נִמְנָעִים מֵלְהַבִּיא קֶרֶבֶנוֹת כֹּאֲלוֹ? מִפְּנֵי שְׂאֵינְכֶם מַעֲרִיכִים מִסַּפִּיק אֶת עֲבוֹדַת הַקֶּרֶבֶנוֹת!⁹ "מְגִישִׁים עַל מִזְבְּחֵי לְחֶם מְגָאֵל... בְּאַמְרָתְכֶם שְׁלַחַן ה' נִבְּזָה הוּא". כמובן, אין כוונת הנביא לומר, שישאל הקריבו בהמות שהן בעלות מום ממש מבחינת ההלכה - פֶּסֶח וְעוֹר - שהרי ישראל שואלים "בְּמָה בְּזִינוּ אֶת שְׁמֵךְ...? בְּמָה גְאֻלְנוּךְ?...? הֵם אֵינֶם מִבִּינִים עַל מַה הַנְּבִיא מְדַבֵּר אִתָּם! עַל כִּרְחֹךְ, שֵׁאֵין מְדוֹבֵר בְּמוֹמִים שֶׁל מִמֶּשׁ, אֲלֵא רַק מוֹמִים בְּדִקּוֹת, שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים מִבְּחִינַת הַהֲלָכָה, אֲךָ יֵשׁ בֵּהֶם חֲסֹרֹן שֶׁל הַיְדוּר¹⁰. אֲלֵא שֶׁזֶה גּוֹפֵא מְרָאָה עַל זְלוּל בַּעֲבוּדָה. מְרָאָה שֶׁבְּפִנְיִמְיוֹת לְבָבָם הֵם לֹא מַעֲרִיכִים אוֹתָהּ מִסַּפִּיק. מִי שֶׁמַּעֲרִיךְ אֶת הַעֲבוּדָה, עוֹשֶׂה אוֹתוֹ עִם כָּל הַלֵּב, מִשְׁתַּדֵּל לְהַבִּיא אֶת הַקֶּרֶבֶן הַמְהוּדָר בְּיוֹתֵר¹¹. וְמִי שֶׁחֹשֵׁב שֶׁעֲבוֹדַת הָאֱלֹקִים הִיא רַק עוֹל שֶׁהִטִּילוּ עָלָיו, מַחֲפֵשׁ כָּל מִינֵי קוֹלוֹת, וְאֵת כָּל הַדְּרָכִים כִּיִּצַד לְהַפְטֵר מִמֶּנָּה.

המעשים שמדבר עליהם מלאכי - שביזו את העבודה, והקריבו קרבנות בלתי מהודרים - הם כנראה היו הגורם למה שקרה אחר כך, שנהיו מתיוונים בעם ישראל. כי טבעו של אדם להמשך אחר היופי, ואם אין יופי בעבודת המקדש, ששם מגישים לה' קרבן עוֹר וְחוֹלָה, יש מי שנמשך בעקבות כך אל תרבות יון, ששם היופי החיצוני הוא ענין גדול¹². יכול להיות שזה היה אחד הגורמים להתיוונות בתחילת בית שני, וזה מה

ומונה עוד כמה איסורים, ודברים המותרים הדומים להם שהתירה התורה כנגדם.

כנראה רצו חז"ל לומר לנו בזה, שאמנם הקב"ה הגביל אותנו, מה מותר לאכול ומה אסור לאכול, מה מותר לעשות ומה אסור לעשות, אבל הקב"ה לא שלל מאיתנו שום הנאה מהנאות עולם הזה. את כל מיני ההנאות אפשר לקבל גם בדרך כשרה.

והנה, גיד הנשה לא נזכר שם בגמרא. הגמרא לא מזכירה שיש לגיד הנשה איזשהו תחליף של היתר. למה לא גילתה לנו הגמרא איזה תחליף של היתר יש לטעמו של גיד הנשה? כמובן, אין זו קושיה גדולה, שכן הגמרא לא מנתה שם את כל האיסורים שבתורה. אבל לפי מה שהזכרנו, יתכן הסבר נוסף, למה לא הזכירה הגמרא תחליף של היתר לגיד הנשה: יתכן שזהו מפני שלגיד הנשה אין טעם! ממילא אין צורך לחפש לגיד הנשה תחליף של היתר, שכן הקב"ה לא מנע מאיתנו שום הנאה בכך שאסר עלינו את גיד הנשה. גיד הנשה "עץ הוא, והתורה חייבה עליו", ומי שמתעקש ורוצה דוקא לטעום טעם של גיד הנשה - ילך ויאכל עץ!...

התרשלות בעבודת המקדש בתחילת בית שני

כפי שהזכרנו, הפגיעה של המלאך ביעקב נעשתה בשני מישורים: פגיעה פרטית ביעקב, ופגיעה כללית בכלל ישראל. ובכל זאת, הפגיעות קשורות זו לזו. הפגיעה שפגע המלאך בכלל ישראל, היא מעין הפגיעה שפגע המלאך ביעקב בבחינה הפרטית. כשם שלגבי יעקב מתכוין המלאך לעשותו בעל מום ולפסלו מן העבודה, כך גם לגבי כלל ישראל, המלאך מתכוין לפגוע בהם בענין העבודה - להכניס בהם קרירות במה שנוגע לעבודת המקדש. קרירות זו מופיעה בזמן בית שני, וגורמת להתרשלות בבנין המקדש⁷ (עי' חגי א, ט) ובעבודת הקרבנות⁸ (עי' מלאכי פרק א), מה שגורם אח"כ לגזרות יון ולביטול העבודה בזמן היונים (עי' ב"ח א"ח סוף ס' תר"ע), ולבסוף - לחורבן המקדש וביטול העבודה לגמרי, עד עצם היום הזה.

על ההתרשלות בבנין המקדש (השני) העיר כבר חגי הנביא. חגי פונה אל ישראל ואומר: "שִׁמּוּ לְבַבְכֶם עַל דְּרָכֵיכֶם: זְרַעְתֶּם הַרְבֵּה - וְהָבֵא מַעֵט. אָכּוּל - וְאֵין לְשִׁבְעָה. שְׂתוּ - וְאֵין לְשִׁכְרָה... וְהַמְשַׁתְּכֶר - מִשְׁתַּכֵּר אֶל צְרוּר נְקוּב... יַעַן מָה? - לִמָּה הַמַּצֵּב הַזֶּה, שֵׁאֵין בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם? - "יַעַן בֵּיתִי אֲשֶׁר הוּא תְּרַב, וְאַתֶּם רָצִים אִישׁ לְבֵיתוֹ!" (חגי א, ה-ט). כל אחד דואג לביתו הפרטי, ואין מי שדואג לבנין בית המקדש. אם הייתם דואגים לבנין המקדש ולא מתרשלים בבנייתו, היתה באה ברכה לעולם. כשמקריבים קרבן, כל אותו המין מתברך בעולם, כמו שאמרו חז"ל: "אמר הקב"ה: הֲבִיאוּ לְפָנַי עוֹמֵר בַּפֶּסַח, כְּדִי שֶׁתִּתְבַּרְךְ לְכֶם תְּבוּאָה שֶׁבִשְׂדוֹת... הִבִּיאוּ לְפָנַי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם בַּעֲצָרָה, כְּדִי שֶׁיִּתְבַּרְכוּ לְכֶם פִּירוֹת הָאֵילָן... נִסְכּוֹ לְפָנַי מִיַּם בַּחַג, כְּדִי שֶׁיִּתְבַּרְכוּ לְכֶם גִּשְׁמֵי שְׁנָה" (ר"ה טז, א). וכיון שאתם מתרשלים בבניית המקדש, הברכה הזו אינה קיימת, ולכן אינכם רואים ברכה בעמלכם. לעומת זאת, אם תתחילו לעסוק בבנין בית המקדש, יברך ה' את מעשה ידיכם (חגי ב, יח-ט).

גם על ההתרשלות בעבודת הקרבנות - לאחר שכבר נבנה המקדש - יש אזהרות נביא. הנביא מלאכי עומד בתחילת בית שני ומוכיח את ישראל, וישאל עונים לו כמה פעמים שהם אינם מבינים על מה הוא מדבר. "הַפְּהֲגִים בּוֹזֵי שְׁמִי. וְאַמְרָתֶם: בְּמָה

התורה אצלנו כמאה תורות. אין סנהדרין שתפסוק ותעמיד את התורה על אמיתות! אמנם מחלוקות אלו מְרַבּוֹת פּלפּוּלֵא דאורייתא, ע"י שכל צד מתאמץ להביא ראיה לדבריו, והצד שכנגדו צריך לסתור את הראיות, ובזכות זה יש לנו הרבה ספרים, אבל חז"ל בזמנם קבעו תענית על כך שבימי בית שמאי ובית הלל נעשתה התורה כשתי תורות (ע"י שו"ע או"ח סי' תק"פ סוף ס"ב). כי לא זו הצורה האמיתית והמלאה של התורה כפי שהיתה מימות משה רבינו, שידעו כל דבר בבירור. זוהי תוצאה של שכחת התורה, שהתחילה בימי היוונים, ורק הלכה והתגברה במשך הדורות. כי גזרות יון - התבטלו ע"י מסירות הנפש של בית חשמונאי והיהודים שהצטרפו עליהם. אבל על שכחת התורה - לא הצלחנו להתגבר.

בשאלות הכי יסודיות יש לנו מחלוקות. מתי יום ומתי לילה, כהגר"א או כרבינו תם. תפלין, כרש"י או כרבינו תם. מתי להדליק נרות חנוכה, בשקיעה או בצאת הכוכבים. בכל דבר יש מחלוקת. זה הכל מכח גזירות יון, מִה"חֲשָׁף (בראשית א, ב) - זו יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה" (ב"ר ב, ד). צריך להשלים את נצחון החשמונאים על יון בזה שנלמד את התורה שבעל פה בכל הבהירות האפשרית, עד שתקום סנהדרין גדולה שתכריע בכל המחלוקות הרבות שיש בין הפוסקים, ואז התורה תשוב ותהיה תורה שלמה, לא תורה משוסעת וקרועה כמאה תורות. רק אז הנצחון על יון יהיה שלם. בינתיים - הנצחון על יון הוא חלקי בלבד.

אז צריך להדליק נרות בחנוכה, ולומר הלל ו"על הניסים", ולתת צדקה לעניים (ע"י משנ"ב סי' תר"ע סק"א בסופו)¹⁶, אבל בעיקר צריך לחזק את לימוד התורה, שלימוד התורה יהיה בהיר עד כמה שאפשר. עד כמה שאפשר לברר את המחלוקות. גם אם אין בנו כח להכריע בין רש"י לרבינו תם, או בין הרמב"ם לראב"ד, או בין הבית יוסף לרמ"א, ח"ו איננו חושבים את עצמנו כיכולים להכריע בין גדולי ישראל, אבל צריך ללמוד ולדעת את התורה עד כמה שאפשר, שבאמת תהיה לנו תורה שלמה, ועם ישראל ישב לבטח באדמתו, ובא לציון גואל במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

שגרם לגזירות אנטיוכוס, שבאו בגלל ההתיינות¹³.
התיקון לחטא הזה, של זלזול ואי הערכת עבודת המקדש, נעשה ע"י בני חשמונאי, שמסרו נפשם על עבודת המקדש, ובזה תיקנו את היחס המזולזל שהיה כלפיה קודם (ע"י ב"ח או"ח סוף סי' תר"ע).

נצחון החשמונאים על היונים - חלקי בלבד

והנה, לא רק בעבודה היתה חולשה והתרשלות בתחילת בית שני - שאת זה באמת תיקנו החשמונאים במסירות הנפש שלהם על עבודת המקדש ושמירת התורה - אלא גם חכמת התורה נחלשה בבית שני. חז"ל מוסרים לנו (יר' חגיגה פ"ב ה"ב), שמימות משה רבינו עד ימות יוסי בן יועזר¹⁴ "היו למדין תורה כמשה רבינו" (תמורה טו, ב). כלומר, "לא היה מחלוקת בחכמי ישראל, וכולן היו אומרים דברים כנתינתן למשה בסיני" (רש"י סוטה מז, א ד"ה האשכולות). אמנם בימי אבלו של משה רבינו נשכחו שלשת אלפים הלכות, אבל מה שלא נשכח - נלמד כמו שקיבל משה רבינו (תמורה שם): "תורה באמיתה, בלי דופי ושכחה ומחלוקת" (רש"י סוטה מז, ב ד"ה שהכל בו). אם בכל זאת התעוררה מחלוקת - הכריעו בה על פי הרוב, המועטים היו מסכימים לדברי המרוכבים, ונתבטלה המחלוקת (הגהות הגר"א תמורה טז, א סק"א). ואולם, "מכאן ואילך - לא היו למדין תורה כמשה רבינו" (תמורה טו, ב). בימות יוסי בן יועזר נוצרה לראשונה מחלוקת שלא הצליחו להכריע בה במשך כמה דורות - האם לסמוך על ראש קרבן שקרב ביום טוב, או לא לסמוך עליו (משנה חגיגה טז, א). הגמרא אומרת, שמחלוקת זו נתהוותה בסוף ימיו של יוסי בן יועזר, שאז נתמעטו הלכות והתחילה שכחת התורה¹⁵ (תמורה טז, ב - טז, א).

לאחר כמה דורות, אנו שומעים כבר על מחלוקות נוספות בלתי מוכרעות. בימי שמאי והלל נוספו עוד שלש מחלוקות שלא הצליחו להגיע בהן להכרעה, ובימי תלמידיהם של שמאי והלל "רבו התלמידים שלא שמשו את רבותיהם כל צרכן, ורבו המחלוקות בישראל, ונעשית תורה כשתי תורות" (יר' שם, וסוטה מז, ב). חז"ל קבעו תענית על כך שבימי בית שמאי ובית הלל נעשתה התורה כשתי תורות (ע"י שו"ע או"ח סי' תק"פ סוף ס"ב). והיום - המצב גרוע הרבה יותר. התורה קרועה היום לא רק לשתי תורות, אלא למאה תורות! זה נוהג לפי הגר"א, וזה לפי ר"ת, זה לפי הרמב"ם וזה לפי הבית יוסף ושאר גדולי ישראל. בעקבות החורבן והגלויות השונות וביטול הסנהדרין, נעשתה

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם].

הקשר שציין אליו הרב שליט"א בפרשת וישלח: "אֶל עֶשׂוֹ אָחִיו, אֶרְצָה שְׁעֵיר שָׂדֵה אֲדוֹם" (בראשית לב, ד) ⇔ "הוא עֶשׂוֹ אָבִי אֲדוֹם" (שם לו, מג).

קשר נוסף: "פה תֵּאמְרוּן לְאֹדְנִי לְעֶשׂוֹ... וְאֶשְׁלַחָה לְהַגִּיד לְאֹדְנִי" וכו' (שם לב, ה-ו) ⇔ "וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדוֹם לְפָנֵי מֶלֶךְ מֶלֶךְ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם לו, כד) [הקשר הוא ע"פ דברי המדרש: "באותה שעה שקרא יעקב לעשו 'אדוני', אמר לו הקב"ה: אתה השפלת עצמך וקראת לעשו 'אדוני' שמונה פעמים, חייך אני מעמיד מבניו שמונה מלכים קודם לבניך (בראשית רבה עה, יא)].

קשר נוסף: "וְיָהִי לִי שׁוֹר וְחֹמֹר... לְמִצָּא תָן בְּעֵינֶיךָ" (שם לב, ו) ⇔ "אֲשֶׁר מִצָּא אֶת הַיָּמָם... בְּרַעְתּוֹ אֶת הַחֲמָרִים לְצַבְעוֹן אָבִיו" (שם לו, כד). קשר נוסף: "עֵצִים מֵאֲתִים וְהַיָּשִׁים עֲשִׂיִּים" (שם לב, טו) "מאתים עוים צריכות עשירים תישים, וכן כולם, הזכרים כדי צורך הנקבות" (רש"י) ⇔ "אֲשֶׁר מִצָּא אֶת הַיָּמָם בְּמִדְבָּר" (שם לו, כד) "ימים - פרדים. הרביע חמור על סוס נקבה וילדה פרד. והוא (ענה בן צבעון) היה ממזר, והביא פסולין לעולם" (רש"י). הקשר הוא ניגודי: יעקב הקדוש והכשר עושה השתדלות שבהמותיו לא יגיעו למצב שיצטרכו לשמש מין עם שאינו מינו; ואילו ענה הממזר מרביע בידים מין על שאינו מינו.

2. ושרו של עשו הוא סמא"ל (רש"י סוכה כט, א ד"ה אֶלְהִיָּהּ), וסמא"ל איהו יצר הרע (זוהר ח"ב מב, א).
3. וכבר העירו, דכיון שפגיעת המלאך בכף ירך יעקב היתה מחמת השנאה והקפידא של עשו על נטילת הבכורה והברכות ממנו במרמה - וַיַּעֲקֹבֵי אִיסוֹר גְּנִיבַת הַדַּעַת, ואפילו דעתו של נכרי, בפרק "גיד הנשה" (חולין צד, ב). [ובהקשר למה? - בהקשר למכירת ירך של בהמה לנכרי, כשגיד הנשה בתוכה, והנכרי סבור שניטל הגיד! (ע"ש)]. וזה בכונה מיוחדת מצד מסדרי הש"ס, לבטל טענתו של עשו שיעקב גנב את דעתו. לכן הדגישו מסדרי הש"ס בפרק זה דוקא, שגניבת הדעת אסורה, ואפילו דעתו של נכרי, ועל כרחך שיעקב עשה הכל בהיתר, וע"פ נבואה. [וכל זה הוא על דרך מה שכתב רבי צדוק הכהן מלובלין, שכל האגדות שנסדרו בש"ס יש להן שייכות פנימית למקום שבו נסדרו, וכפי שהראה כמה דוגמאות לזה (עי' פרי צדיק, דברים, לערב יוה"כ את א' ד"ה ומטעם זה, ואות ה' ד"ה והנה כבר)].
4. וליתר דיוק, אין הכוונה שממש אין בו טעם כלל, שהרי נחלקו חז"ל אם יש בגיד הנשה טעם או שאין בו טעם, [ולהלכה נפסק שאין בו טעם], ואיך יחלקו במציאות? יטעמו נכרי, ונדע אם יש בו טעם או לא. אלא ודאי יש בגיד הנשה טעם, אלא שהוא קלוש, ונחלקו אם טעם כזה נחשב "טעם" בדיני התורה או לא (רשב"א חולין צב, ב סוף ד"ה הא דאמר רב יצחק; ועי' גם חוות דעת יו"ד סי' ק' סק"ז). ולהלכה אנו פוסקים, שמעיקר הדין אין טעם זה חשוב "טעם" בדיני התורה.
5. ונחלקו האחרונים, מה הגדר באיסור זה. האם הכונה היא שהתורה החשיבה את הטעם הקלוש שבגיד (עי' הערה קודמת) כאילו הוא טעם גמור, והאוכלו נחשב כאילו הוא אוכל מאכל גמור, או שחידוש התורה הוא שאע"פ שאין הגיד נחשב "מאכל" ע"פ גדר התורה, מ"מ אסרה התורה לעשות בו "מעשה אכילה". ויש כמה נפ"מ מחקירה זו, [כגון: בנימוח הגיד ונתערב בקדירה, האם צריך ס' כדי להתירה (רשב"א ושו"ע), או שדי ברוב (פ"ח)]. ואכמ"ל.
6. איתא בזוהר: "ואמאי איקרי גיד הנשה? - גיד דאיהו קַנְשָׁה לבני נשא לפולחנא דמאריהון, ותמן הוא יצר הרע רביע" (זוהר ח"א קע, ב). [ד"נְשָׁה" הוא לשון שכחה, כמו: "נְשָׂה נִי אֶלְקִים אֶת פֶּלַעְמִי וְאֶת פֶּלַעַם בֵּית אֲבִיו" (בראשית מא, נא). ולפי זה, "גיד הנשה" משמעו "גיד השכחה"]. ועי' לעיל הערה 2, שהיצר הרע - הרובץ בגיד הנשה - הוא שרו של עשו.
7. הפך הענין, שראוי לבנות המקדש בזריות ובחריצות - כמבואר ברמב"ן (שמות כה, ט), שציווי מיוחד היה במשכן, לבנותו בזריות ובחריצות. וכן משמע ברש"י (שם לא, יג ד"ה אך), שהיה ענין מיוחד במלאכת המשכן להיות "רדופין ורזיוין" בבנייתו, [עד שמפני זה היתה התורה צריכה להזהיר, שלא לדחות את השבת מפני כך]. ומסתבר, דכשם שבמלאכת המשכן היתה הקפדה מיוחדת שיבנה בזריות, כך היה גם במלאכת בנין המקדש. [ואולי מפני זה, הגם שזמן עבודת הפועל הוא רק ביום, כמו שנאמר: "יֵצֵא אָדָם לְפַעֲלוֹ וְלַעֲבֹדְתוֹ עֲדֵי עֶרֶב" (תהלים קד, כג), מכל מקום גבי מלאכת בניית המקדש סלקא דעתך דמקדמי ומחשכי גם בלילה (ברכות ב, ב). ואף למסקנה, שלא עשו כן, משמע דזהו רק מפני שבלילה הוצרכו לשמור (צדקת הצדיק אות י"ז)]. וממילא, כשמתרשלים בבניית המקדש, הרי זה הפך ענין זה, שצריך לבנותו בזריות ובחריצות. [ועי' רמב"ן, שבזמן דוד המלך "היה עונש על ישראל בהתאחר בנין בית הבחירה, שהיה הארון הולך מאהל אל אהל פְּגַר בְּאֶרֶץ, ואין השבטים מתעוררים לאמר נדרוש את ה' ונבנה הבית לשמו" (רמב"ן במדבר טז, כא), ונענשו בְּדָבָר, ומתו בו שבעים אלף איש מִיִּשְׂרָאֵל (ש"מ"ב כד, טו)].
8. ומסתבר, דכשם שישנה הקפדה על בניית המשכן והמקדש, שתהיה בזריות ובחריצות, כך יש הקפדה כזו גם בעבודת הקרבנות הנעשית בהם. [ואולי מפני זה "כהנים ורזיון הן" (פסחים סה, א), "שממהרים לרוץ ולקרב ולזרוק" (רש"י שם ד"ה אגב זריותיהו), כדי לקיים ענין זה]. וממילא, כשמתרשלים בהקרבנות, עוברים על ענין זה.
9. גם הַשְׁחָתַת בְּרִית הַלֵּוִי - שמלאכי בא על כך בטענה אל הכהנים (מלאכי ב, ח), ודרשו חז"ל שהכונה היא לכהן או לוי המסייעים בבית הגרנות (בכורות כו, ב) - נובעת מזלזול בעבודה. כי כהן או לוי המסייעים בבית הגרנות, מראים בכך כאילו עבודת המקדש איננה סיבה מספקת לקבלת המתנות, וכאילו צריכים הכהן או הלוי לעשות עוד איזה דבר עבור הישראל, כדי לקבל את מתנותיהם בזכות ולא בחסד. וא"כ התנהגות כזו גורמת לזלזול והשחתת כבוד עבודת המקדש, כאילו עבודת המקדש אינה שווה את המעשר (עי' רמב"ם הלכ' תרומות פ"ב ה"ח-ה"ט).
10. כן משמע מהמשך דברי הנביא שם, שאמר: "וְאָרֹר נֹכַח וְיֵשׁ בְּצִדְרוֹ יָדָר, וְגֵדֵר וְזָבַח מְשַׁחֵת לֵה" (מלאכי א, יד); ומבואר ברמב"ם, שפסוק זה מדבר על מי שמביא קרבן כשר, אך אינו מן המובחר. דו"ל הרמב"ם: "לא כל דבר שאינו פסול מביא אותו לכתחילה. כיצד? היה חייב עולה - לא יביא שֶׁהוּא כחוש וכעור, ויאמר: הרי אין בו מום! ועל זה נאמר: וְאָרֹר נֹכַח וְגו'. אלא כל שיביא לקרבן - יביא מן המובחר" (רמב"ם הלכ' איסורי מזבח פ"א ה"א). הרי שהפסוק מדבר על קרבן שהוא כשר מעיקר הדין, אלא שאינו מן המובחר, ובכל זאת הנביא מכנה קרבן זה "מְשַׁחֵת", שפירושו - בעל מום (רש"י שם), כמו שנאמר: "מְשַׁחֵתֶם פֶּהֶם, מוֹם פֶּה" (ויקרא כב, כה).
11. ואפילו בכבוד ובמעשר בהמה, שאין לאדם בחירה איזו בהמה להביא, אמרו חז"ל: "וְהִנֵּה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'... שְׁמָה תְּבִיאֹו... עוֹלְתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם... וְכָל מִקְבַּח נְדָרֵיכֶם (דברים יב, יא). אין לי אלא נדרים ונדבות; מנין לרבות בכורות ומעשרות, חטאות ואשמות? - תלמוד לומר: וְכָל מִקְבַּח נְדָרֵיכֶם" (ספרי פרשת דברים פיסקא ס"ח). וכתב על זה רבינו הלל בפירושו שם: "אף על גב דבכור תלוי בפטר רחם, ומעשר כתיב ביה 'לא יבקר בין טוב לרע ולא מְיֻנְנֵו' (ויקרא כז, לג), כתיב 'מִקְבַּח', לפטומינהו, דלהוי מן המובחר" (וכן מובא שם בהגהות וביאורים בשם הראב"ד).
12. וגם עצם השם "קָוָן", בהיפוך סדר האותיות הוא "נוי", לשון יופי (של"ה מסכת תענית פרק "תורה אור" אות פ"ט).
13. כמבואר בב"ח המובא לעיל בשיחה, שמה שהתרשלו בעבודת הקרבנות, זה הביא לגזרות יין וביטול העבודה בזמן היונים.
14. שחי בתקופת גזירות יין, ונהרג על ידם על קידוש השם (ב"ר סה, כב).
15. יתכן לומר, שלא לחינם התהוותה המחלוקת הראשונה בין חכמי ישראל, דוקא בין יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. דנהגה, המחלוקת הראשונה שפילגה את כלל ישראל למשך דורות רבים, היתה המחלוקת אשר חלק "יִרְבָּעִם בֶּן נֶבֶט אֶפְרָתִי מִן הַיָּד הַזֶּה... עָבַד לְשִׁלְמָה, וַיָּרֶם יָד בְּמִלְחָה" (מל"א יא, כו). ומי לנו איש ירושלים יותר משלמה המלך, אשר בנה את בית המקדש בירושלים, וישב בה על כסא ה'. "איזהו מטבע של ירושלים? - דוד ושלמה מצד אחד, וירושלים עיר הקודש מצד אחר" (ב"ק צז, ב). ולכן, גם בפעם הזאת, בזמן בית שני, המקום הזה - צָרְדָה - גרם להווצרות מחלוקת בישראל, בין יוסי בן יועזר איש צרדה ליוסי בן יוחנן איש ירושלים. [עי' "מגן אבות" לרשב"ץ עמ"ס אבות (פ"א מ"ד), שכבר רמז לכך, שצרדה המוזכרת כמקומו של רבי יוסי בן יועזר, היא צרדה הנזכרת אצל ירבעם בן נבט]. וכבר אמרו בגמרא - בענין אחר לגמרי - "מאי צָרְדָה? - צָרְדָה דְדָא" (יומא יט, ב). הרי שצָרְדָה היא לשון קנאה ומחלוקת. וא"כ י"ל, דאולי מפני זה נקראת העיר צרדה בשם זה, כי נעשתה צרדה לעיר ירושלים ולמלכות בית דוד.
16. ובפמ"ג (ריש סי' תר"ע) כתב טעם לזה, שהרי הב"ח כתב שגזירות יין באו מפני שנתרשלו בעבודה, ושלשה עמודי עולם הם בעבודת ה', תורה ועבודה וגמילות חסדים (אבות פ"א מ"ב). "ומפני זה אנו מחוייבים בימי חנוכה ללמוד תורה, ועבודה בלב זו תפלה והודאה, וגמילות חסדים בממון וגוף".